

STATSMINISTERN

Anförande på SSU:s kongress i Folkets Hus den 26.6.1972.

För några veckor sedan sammanträdde FN:s konferens om den mänskliga miljön här i Folkets Hus.

Det var den största konferens som ägt rum i vårt land.

Det var en av de viktigaste insatser som det förunnats oss att göra för internationell fred och samförstånd.

När Sverige tog initiativet till att sammankalla konferensen stod miljöproblemen inte i förgrunden i den internationella politiken.

Nu inser alla deras livsavgörande betydelse för framtiden på vår planet. Genomslaget för de nya idéerna har kommit oerhört snabbt.

Konferensen blev utan tvekan en framgång.

Principen är fastslagen att inget land får lösa eller låta bli att lösa sina miljöproblem

på bekostnad av andra stater. Vi har ett ansvar för varandra. Vi måste lösa miljöproblemen i samverkan över gränserna. Det vi företar oss innanför vår egen nations gränser får konsekvenser för människornas levnadsvillkor i andra länder.

Ett omfattande program med praktiska rekommendationer antogs.

En internationell organisation för det fortsatta arbetet utformades.

Debatten, i samspel mellan den officiella konferensen och de olika miljökonferenser med vetenskapsmän och aktiva grupper som samlades i Stockholm, fick en opinionsbildande betydelse över hela världen.

Därmed har vi tagit det första steget mot en internationell miljöpolitik. Det innebär ett svar på den oro och den känsla av vanmakt som hotat att bemäktiga sig människornas sinnen inför de väldiga problem som de senaste årens miljödebatt har avslöjat:

Det går att göra något, det finns möjligheter till internationell samverkan, vi kan gripa oss an med de väldiga uppgifter som förestår för att undanröja riskerna för en

världsomfattande miljökatastrof.

Vi är inte maktlösa. Det är Stockholmskonferensens viktigaste budskap.

Den största miljöförstöraren är kriget. Så har det alltid varit. Det fruktansvärda nya är den ekologiska krigsföring som hotar att för generationer förstöra den mänskliga miljön.

Den ekologiska krigsföringen stod inte på konferensens dagordning. Men rätt många av de deltagande länderna tog fullt korrekt upp frågan i generaldebatten i anknytning till den allmänna miljöförklarationen. Till dessa hörde Sverige. Det ledde på sina håll till surmulna och envetet upprepade reaktioner. De har bara övertygat mig om en sak: Det var rätt. Det är en tvingande moralisk nödvändighet att fästa en bred internationell opinions uppmärksamhet på det fruktansvärda som håller på att ske framför allt i Vietnam.

Det sa's att den ekologiska krigsföringen lämpligen borde tas upp i andra fora. All right. Ett sådant forum är SSU:s förbundskongress. Jag skall göra det ganska grundligt.

Krigets fasor har i all sin ohygglighet drabbat människorna, inte minst civilbefolkningen. Det är ofta den som fått lida värst. Därför har man sedan länge försökt bygga upp en internationell rättsordning med syfte att skydda civilbefolkningen och civila anläggningar i krig. Slutet av 1800-talet och början av 1900-talet var ett slags guldålder för dessa folkrättsliga strävanden.

1907 års Haag-konvention slog fast att en krigförande part inte hade fritt val av stridsmedel. Krigets syfte var att besegra motståndaren genom att angripa militära styrkor och militära mål. Endast stridsmedel med detta syfte fick användas.

Men den militära teknologin arbetade vidare. Den skaffade sig snart ett fruktansvärt försprång framför det mellanfolkliga samarbetet för att skydda civila. Varje gång mänskligheten har drabbats av det moderna krigets fasor har man gjort en kraftansträngning för att hinna ikapp rustningar och teknisk utveckling. Tyvärr har framgångarna varit begränsade.

Efter det första världskriget lyckades man få till stånd ett internationellt förbud mot stridsgaser och bakteriologiska stridsmedel,

det s.k. Genève-protokollet 1925.

Efter andra världskriget beslöts en rad konventioner, bl.a. en som särskilt tog sikte på att skydda civilbefolkningen i ockuperade områden.

Varje gång försökte fredsarbetet efter krigets slut nå ikapp med militära teknologin. Men teknologin arbetade oförtrutet vidare.

Nu har vi erfarenhet av ett nytt eländigt krig. Vietnamkriget har, på samma vidriga sätt som Spanienkriget på 30-talet, varit ett experimentalfält för nya vapen.

Det visar oss det moderna teknologiska krigets ansikte. Det har nya, hemska drag.

Kriget leder till en massförstörelse av miljön. Landet fylls med bombkratrar. De är fyllda med vatten - och en härd för malariamyggor. Jord, växtlighet och skördar förstörs, och berövar även kommande generationer möjligheten till liv och odling.

Bombning har länge förekommit i krig.

Men hittills har dess syfte varit att stödja militära operationer på marken. Det finns

undantag i det förflutna. Men i Vietnam är bombkriget huvudsaken. Den s.k. vietnamseringen har inneburit att man ersätter marktrupper med luftangrepp.

Kriget blir automatiserat och anonymt för angriparen - men inte för den drabbade. Teknologin befriar den enskilde från att uppleva ett personligt ansvar för sina gärningar. På betryggande avstånd kan världens väldigaste militära maskineri fälla bomber som föröder jord och skördar, förstör anläggningar, kanaler och vägar, dödar människor. Massiva bombningar över stora områden suddar ut gränsen mellan militärt och civilt. Våldiga områden blir totalförstörda.

I Vietnam används s.k. antipersonella bomber. De är av många olika slag. Bomberna skiljer inte mellan en soldat och ett litet barn.

En sort innehåller hullingsförsedda nålar. När nålarna tränger in i kroppen slits stora sår upp och de inre organen förstörs.

En annan sort innehåller stålkulor som vid detonation i marknivå sprids åt alla håll. Numera är kulorna ibland av plast som tränger in i kroppen i forma av splitter som inte kan upptäckas med röntgen.

Ytterligare ett exempel är brandbomber, som innehåller fosfor. Den brinnande fosfor, som sägs vara mycket giftig, kan inte avlägsnas från kroppen utan måste skäras bort.

Detta var några exempel. Jag skall inte nämna fler. De flesta av er såg i TV vad napalm innebär för ett barn.

Miljöförstörelsen, de massiva bombningarna, antipersonella bomber - det är tre steg på vägen mot det totala kriget, som sköts elektroniskt, på avstånd, och som drabbar skningslöst och urskillningslöst.

Det är idag en bjudande politisk uppgift för opinionen världen över att omedelbart söka få slut på massförstörelsen, miljökriget, folkutrotningen. Det har sagts att Förenta Staterna vill undvika den förödmjukelse i Vietnam som en militär motgång skulle innebära. Men den största förödmjukelse som kunde drabba det amerikanska folket vore en militär seger för Förenta Staterna i Vietnam. Det största nederlaget vore en seger för den sortens krig. Det humanitära priset vore så ohyggligt högt. Jag är övertygad om att

just så upplevs det av hela världens ungdom.

Det är en bjudande politisk uppgift att i internationell lag förbjuda att sådana stridsmedel används i framtiden.

Detta är orealistiskt, omöjligt, säger många. Stormakterna kommer alltid att motsätta sig hinder i sin militära handlingsfrihet. Så länge det finns krig kommer vapen att vara precis så ohyggliga som tekniken möjliggör.

Det är emellertid inte riktigt sant.

Ingen stat - inte heller stormakterna - kan idag bortse från världsoptionen.

Det är vad man i den militära terminologin brukar kalla för de politiska kostnaderna.

Låt mig ta några exempel:

Under 1950-talet och början av 60-talet växte det fram en världsvid proteststorm mot atomvapnen. Idag finns och prövas konventionella vapen vars verkningar är lika ohyggliga som de bomber som fälldes över Hiroshima och Nagasaki. Men när det gäller kärnvapen visas i varje fall tills vidare en total restriktivitet. Den internationella

rörelsen mot atomvapen gjorde hela mänsklig-
heten förtrogen med dessa vapen och deras
verknningar. De politiska kostnaderna för
att använda dem blev för stora.

Som SSU:s representant i partiets atom-
vapenkommitté 1958 studerade jag noga en
bok om atomvapen som lanserade idén att
s.k. taktiska atomvapen skulle bli framtidens
främsta stridsmedel. Den var skriven av en
framstående amerikansk vetenskapsman. Han
hette Henry Kissinger. Det blev inte så.
Det berodde nog inte på vetenskapsmannen.
Det berodde nog på att människornas reak-
tioner världen över inte kunde matas in i
datamaskinerna.

Ett annat exempel:

För tre år sedan förklarade FN i en resolu-
tion som för övrigt tillkom på svenskt
initiativ att det är folkrättsligt för-
bjudet att använda växtförstörelsemedel
som stridsmedel i väpnade konflikter.
Den medförde att USA efter envist motstånd
i FN fann för gott att förklara att man
skulle upphöra med användningen av växt-
gift. Det visade sig alltså att de små

nationerna ibland kan utnyttja FN:s maskineri för att tvinga militärt starkare nationer att avstå från vapen vars användning är ett hot mot hela mänskligheten.

Så måste vi fortsätta att arbeta genom att undersöka verkningarna av vapen och olika stridsmetoder, undersöka om och hur de används, engagera den allmänna opinionen, fortsätta att arbeta för en internationell rättsordning.

Ett stöd för en sådan handlingslinje är den uppenbara känsligheten hos de stora nationerna för denna opinion. Det visar inte minst den debatt som uppstod i samband med miljövärdskonferensen. Det visar sig också av den möda som läggs ner av de stater som utnyttjar de vapen det gäller för att förhindra eller fördröja att frågorna tas upp till behandling i olika internationella organ. De stater som vill nå en lösning på dessa problem

får kämpa en seg kamp för att över huvud få dem till diskussion i FN, Röda Korset och andra organ. Det senaste exemplet är det passiva motståndet från många stater mot verkställigheten av FN:s beslut om en undersökning av brandstridsmedel, d.v.s. bl.a. napalm. Det har hittills inte gått att få till stånd den allsidigt sammansatta undersökningskommission som FN:s beslut förutsätter. I Nord- och Västeuropa har det inte varit möjligt att engagera något annat land än Sverige i detta arbete.

Det är sanningen bakom talet om att vi bör ta upp den ekologiska krigföringen i andra organ.

Men vi skall fortsätta debatten, undersökningarna, protesterna, aktionerna.

Vi skall fortsätta arbetet på att förhindra användningen av splitterbomber och napalm.

Vi skall försöka påverka andra länder att ratificera de överenskommelser som redan finns.

Vi skall i varje situation där det är möj-

ligt ta upp frågan om de mänskliga rättigheterna vid väpnade konflikter för att få fler och fler länder att aktivt engagera sig för detta humanitära arbete.

Vi skall förnya våra ansträngningar vid nedrustningsförhandlingarna i Genève.

Det är ett oerhört viktigt arbete som förestår. Det har redan inletts. Men vi måste öka våra egna insatser i denna kamp.

För att förbereda och samordna detta arbete har regeringen därför beslutat tillsätta en särskild delegation för utveckling av folkrättsliga regler om humanitet vid krig. Delegationen skall ledas av Alva Myrdal. Dess första uppgift blir att förbereda vårt lands agerande i folkrättsfrågorna vid FN-sessionen i höst.

Arbetet för att skapa en internationell rättsordning till skydd för människorna är en gammal fin socialdemokratisk tradition. Detta arbete har i hög grad gett sin prägel åt Hjalmar Brantings, Östen Undéns, Alva Myrdals och många andras gärningar. Det är tungt, mödosamt, tålamodsprövande arbete som kräver oerhörd saktunskap och förmåga att spela över ett brett register av mellan-

folkligt samarbete. Man får inte glömma att på detta område kan även små framsteg vara ytterst betydelsefulla. Som ett exempel: gick det att vid sekelskiftet få ett förbud mot dum-dum-kulor, såsom alltför grymma, borde det vara möjligt att förbjuda bomber som sprider hullingar och plastsplinter.

Det är sålunda inte lönlöst. Vi är inte maktlösa.

Och i detta arbete har våra företrädare alltid kunnat känna ungdomsrörelsens aktiva stöd och engagemang. Ni får aldrig ge upp att protestera mot omänskligheten. Ni får aldrig ge upp att dra fram vederstyggligheten i ljuset. Ni måste alltid kämpa för hänsyn, humanitet, människovärde. Ty medmänsklighet är socialismens yttersta innebörd.

X X X

Det jag har talat om är vad som händer när den tekniska och industriella skaparkraften och uppfinningsrikedomen vänds åt fel håll, mot mänskligheten. Förestörelsetekniken och förestörelseindustrin skaffar sig ett väldigt försprång. Meddens och medmänsklighetens krafter får lägga ner en oerhörd möda för att hämta in det.

Men problemet har än större räckvidd.

Vi möter överallt svårigheterna att ställa teknik och industriell utveckling under social kontroll.

Vårt samhälle präglas av en hård, snabb teknisk förnyelse. Men samtidigt av en väldig tröghet i den sociala omdaning.

Detta ger upphov till starka spänningar som återfinns i vår dagliga tillvaro.

Vi får ständigt nya varor till snabbköps-

butikerna. De marknadsförs med en alltmer raffinerad försäljning. Men inkomstskillnaderna mellan de som skall köpa varorna utjämnas endast mycket långsamt.

Detta är fundamentalt. Två amerikanska professorer inleder en rapport om inkomstfördelningen till den amerikanska kongressen med följande konstaterande:

"Alla de satsar som används för att prisa marknadsekonomin - vare sig den är kapitalistisk eller socialistisk - bygger på en grundläggande förutsättning. Om en marknadsekonomi startar med en optimal inkomstfördelning, så kommer marknadsekonomin att effektivt och rättvist fördela varor och tjänster. Om denna förutsättning inte uppfylls kommer den mest perfekt fungerande marknadsekonomi att bli ineffektiv och orättvis. Den startar helt enkelt med en felaktig fördelning av ekonomisk rösträtt."

Förvånar sig någon över att socialister talar om jämlikhet?

Arbetsplatserna förändras snabbt, rent

tekniskt. Alltmera sinnrika maskiner, system, processer kommer in i fabrikena. Men arbetsmiljön förbättras endast mycket långsamt.

Förvånar det någon att arbetarrörelsen fört fram en förbättrad arbetsmiljö i förgrunden för den politiska debatten?

Den nya skolan skall hela tiden ta emot nytt kunskapsstoff. Det skall förvandlas till undervisning. Så förändras hela tiden utbildningens innehåll. Men att förändra skolans sociala karaktär - från klasskola till medborgarskola - tar decennier. Den omvandlingen är långt ifrån avslutad.

Förvånar det någon att den socialdemokratiska ungdomen envetet driver kravet på en demokratisering av utbildningen?

Numera kan man mycket snabbt förflytta sig från den ena sidan av storstaden till den andra, men att förhindra utsläpp av giftiga bilavgaser, tar årtal.

Förvånar det någon att miljöproblemen står i förgrunden för enskilda människors intresse?

Dessa spänningar har ständigt präglat industrisamhället. Men medvetandet härom ökar. Det kan lätt ge upphov till tanken att motsättningen mellan teknisk utveckling och sociala mål är ofrånkomlig..

Problemet är inte nytt. Det har ständigt sysselsatt teoretiker och praktiska politiker inom arbetarrörelsen. Marx såg revolutionen och uppkomsten av det klasslösa samhället som en oundviklig följd av industrialismen. Det var ett storslaget försök att försona motsättningen i konflikten i nuet mellan social rättvisa och teknisk förnyelse och framtidsdrömmen, den industriella utopin.

Andra drömde om ett samhälle när den nya tekniken skulle tas i människans tjänst. "Lyckliga ni, det 20:e århundradets barn. Härliga tider går ni till mötes", var Emile Zola's hälsning till det nya seklets ungdom.

Han tycktes få rätt. Industrialismen blev i många avseenden framgångsrik. Levnadsstandarderna steg. Klasskillnaderna levde visserligen kvar, men kunde under goda år skylas över av ökade inkomster och ökad varutillgång.

Därför blev krisen vid 1920-talets slut för många en smärtsamt uppvaknande. För arbetarrörelsen innebar kampen för full sysselsättning en ideologisk förnyelse och en precisering av rörelsens uppgifter.

Efter det andra världskriget blev återuppbyggnaden den allt överskuggande uppgiften i de krigshärjade länderna. Den befarsade efterkrigsdepressionen kom aldrig. I stället blev det ett oerhört uppsving i hela den industrialiserade världen. På nytt knöts förhoppningarna till att den tekniska och ekonomiska utvecklingen skulle ge lösningarna på människornas problem om trygghet och rättvisa. "Ideologierna är döda", sa många på 50-talet. Man talade om välbildande krafter och pekade på det "lycka undret." Senare, under 1960-talet, skrevs hänförliga reportage om "det japanska undret". Och det var hela tiden fråga om ett materiellt välbild, ett ständigt ökat flöde av varor.

Man drömde om att den ekonomiska tillväxten skapad av modern teknik och forskning - möjligen med smärre justeringar från statsmakterna - av egen kraft skulle skapa social rättvisa och trygghet i de redan rika länderna. Den drömmen försvann under de heta somrarna i USA:s ghatton, under strejkerna i

Västeuropas industriområden, i ungdomens protest på arbetsplatser och i universitet, i den alltmer uppenbara miljöförstörelsen, i de fattiga ländernas allt svårare läge.

Idag talar man inte längre hänfört om industriella under. Man talar mera om smogen i Tokyo och industriavfallet vid Rhen och om strukturarbetslösheten i industriländerna.

I debatten i Paris i torsdags påpekade sociologen Raymond Aron att efter 25 år av materiellt framåtskridande, som saknar motstycke i världshistorien, upplever industriländerna en andlig kris, ett uppbrott från traditionella värderingar som leder till svåra brytningar.

Denna kris har skjälvfallat också drabbat de två tankesystem som härskar över flest människor i den industrialiserade världen - kapitalismen och kommunismen.

Dessa båda system är i vissa avseenden mycket lika. Båda satsar på teknisk utveckling och ekonomisk tillväxt som helt grundläggande förutsättning.

Kapitalismen utgår ifrån myten om en automatisk samklang mellan en ekonomisk tillväxt i en marknadshushållning dominerad av kapitalägarna och människornas sociala behov. Det finns teoretiskt ingen motsättning mellan ekonomiska mål och social välfärd. Så länge tillväxten ökar, varorna rullar ut och vinsterna kasseras in så snurrar systemet.

Kommunismen i sin praktiska tillämpning utgår från att om staten övertar produktionsmedlen och krafterna sätts in på teknisk utveckling och ekonomisk tillväxt, så kommer det lyckliga samhället att automatiskt växa fram. Men det är också en myt.

Man har i anledning av president Nixons Moskva-besök erinrat om den berömda diskussionen mellan Chrustjev och Nixon 1958 i köket i Moskva, som sändes ut över hela världen. Vad diskuterade man? Jo, om och när Sovjetunionen skulle hinna ifatt Förenta Staterna i ekonomisk tillväxt. Det var måttet på samhällssystemets värde för enskilda människor.

Man mäter kommunism och kapitalism i produktionsindex. C'est tout (Det är allt).

Öka produktionen, förbättra tekniken så löser sig resten.

Men det gör det ju inte.

I USA sade man vid tidpunkten för den första månfärden att rymdprogrammet hade givit ungdomen något att engagera sig för.

Men aldrig har en så lysande teknisk prestation så snabbt förlorat förmågan att fångla människors fantasi. Allt fler ungdomar frågar istället: Vad hade samma teknik, samma organisation, samma enorma kollektiva kraftinsats kunnat ge för resultat i kampen mot miljöförstöringen och världsfattigdomen?

Man förvånar sig över bristen på hänförelse över teknikens väldiga landvinningar. Man förvånar sig över att det väcker oro.

Men den ungdomsgeneration som växt upp efter kriget har alla strontium i skelettet - efter atombomben och -proven.

Laserstrålen är ett fantastiskt instrument. Idag, just idag, används den bl.a. för att styra bomber i Vietnam.

Vetenskapsmännen tar fram ständigt nya kemiska preparat - som prompt används för att förgifta naturen och förorena vattendragen och förpesta luften.

Man skall inte vara förvånad över reaktionerna. Det är tvärtom ett uppvaknande. Det är en nyttig omprövning och därmed utgångspunkten för en förnyelse.

Instrumenten för utvecklingen blir mer oro-väckande och tvetydiga - målen för utvecklingen blir det avgörande och allt överskuggande. Man börjar inse att ett samhälle inte endast handlar om teknik och produktion, om marknader och lönsamhet. Ett samhälle handlar framför allt om människor, deras sociala villkor och relationer till varandra, deras ensamhet och gemenskap.

Därmed blir de sociala målen för utvecklingen överskuggande. Därmed växer behovet av en frihetlig, demokratisk socialism som kan ta till vara människornas önskan om solidaritet och gemenskap. Vi står som demokratiska socialister inför den ofantligt svåra och spännande uppgiften att skapa förtroende för framtiden, att visa att vi inte är maktlösa, inte behöver vara värnlösa offer för marknader och anonyma krafter, att vi i gemenskap själva kan forma vår framtid.

Men igenom en besvärlig brytningstid måste vi komma.

När en lättköpt framstegsoptimism framstår

som alltmera ohållbar är risken att man vänder sig åt motsatt håll, åt ett allmänt missmod, en misströstan om möjligheterna att få kontroll över den tekniska utvecklingen.

Då blir det frestande att lyssna till domedagsprofetior.

Det gäller inte enbart miljöförstöringen, världsfattigdomen, de ofrånkomligen begränsade resurserna. Det gäller också den egna vardagen, det egna samhället, den egna miljön. Det gäller trafikolyckorna, luftföroreningarna, yrkesskadorna. Oron för den tekniska utvecklingen blir en kritik mot hela samhället som uppfattas som en bärare av denna utveckling. Hela samhället, gemenskapen, uppfattas som överhet, som individens fiende. Så kan missmodet vändas mot gemenskapen med andra.

Jag har åtskilliga gånger vänt mig mot den flykt från verkligheten som de enkla parollerna om att krossa systemet och genomföra revolutionen innebär.

Men det finns också en konservativ flykt från verkligheten. Den vill inte krossa systemet. Den vill egentligen återupprätta ett system som utvecklingen sedan länge passerat.

Så möter vi - i debatten, i musiken, teatern, böckerna - stämningar av vemodsfylld längtan tillbaka till en utopi i det förflutna. Det är inte fråga om den förflutna verkligheten - ingen vill ju förorda om tillbaka till lungsoeten, statarlängorna och lösdriverilagen. Det är snarare fråga om att skapa en drömd idyll av utvalda delar av det förflutna. Man söker sin trygghet inte i nuet, inte i en bättre framtid som man vill skapa utan i det som en gång var, möjligen för några få.

För den som vill förnyelsen av samhället är detta betänkligt. För den som vill skapa jämlikhet som en väg till mänsklig frigörelse är sådana drömmier om det förflutna bara ett hinder.

Sådana stämningar har säkert en spröd förankring i människornas konkreta krav på politiken. De vill inte tillbaka till ett förflutet med otrygghet och maktkoncentration och markspekulationer och större spelrum för marknadskrafterna.

De vill att samhällsutvecklingen skall ledas av sociala, av mänskliga mål.

De vill att det skall finnas ett samhälle, en gemenskap som skapar trygghet och frihet för den enskilde.

De vill inte i första hand ha flera bilar utan färre trafikolyckor, mindre buller, mindre avgaser.

De vill inte i första hand ha mera varor utan stabilare priser.

De tror inte att friheten hotas om samhället går in och skapar tryggare sysselsättning.

De vill inte ha fåtalsvälde i ekonomin.

De vill vara med och ta ansvar för sin egen och hela samhällets utveckling.

Så skall vi ställa sociala mål för samhällets utveckling. Så skall vi ut till kamp för enkla mänskliga värden.

Det här är ingenting nytt. Hela arbetarrörelsens historia handlar ju om att hävda de sociala kraven i teknikens och industrialiseringens tid. Det har gällt att försvara enskilda människor mot den tekniska utvecklingens faror, att förbättra deras sociala villkor i vardagen.

Ständigt har vi mött ett borgerligt motstånd där motståndarna hänvisat till ett ekonomisk system som man velat försvara. Till en makt-fördelning som man inte velat förändra. Men det är ju inte ekonomiska system och maktfördelning som skall styra. Det är människornas sociala verklighet i vardagen som skall förändras. Behöver man för att uppnå detta ingripa i ekonomiska system och ändra på maktfördelningar, så skall man inte tveka ett ögonblick. Det är detta som menas med att sätta sociala mål för politiken.

Mycket av det som uppnåddes efter hård kamp är idag allmänt godtaget. Men än idag mäts t.ex. näringspolitiken och arbetsmarknadspolitiken av samma häftiga angrepp. Vad gäller den? Näringspolitiken har redan gett åtskilliga tiotusentals människor arbete. Det är deras vardag den gäller. Och arbetsmarknadspolitiken gäller inte statlig makt. Den gäller t.ex. de tusen och åter tusen handikappade som tack vare den kunnat komma ut i arbete. Det är deras sociala villkor, deras vardag det gäller.

Vi har mycket att värna. Samtidigt skall vi gå vidare. Politiken måste spänna över breda fält.

Spänningen mellan teknisk utveckling och sociala krav återfinns vi idag med särskild skärpa i förhållandena i arbetslivet.

Jag har sagt det förut och kommer att säga det många gånger till: Det räcker inte med att ständigt förnya produktionsapparaten. Det är viktigt i sig. Men det krävs också en social förnyelse av människornas tillvaro i produktionen.

Då måste vi vidga välfärdsbegreppet.

Vi har i skolan förberett ungdomar för produktionen. Vi har med vägar, bostäder och sjukvård och mycket annat skapat en ekonomisk bas för produktionen. Vi har sökt ta hand om dem som lämnat produktionen eller slagits ut ifrån den - därför att de blivit gamla, sjuka, arbetslösa, drabbats av olycksfall, blivit utslitna. Vi har med arbetstidslagstiftning skapat fritid från produktionen och med kulturpolitik och miljöpolitik sökt ge livet utanför produktionen ett rikare innehåll.

Men nu måste vi gå in direkt och låta våra sociala målsättningar i större utsträckning även präglade livet i produktionen.

Det är detta som avses med ett vidgat välfärdsbegrepp.

Vägen blir som alltid solidaritetens och demokratins.

Tage Erlander har nyligen formulerat det klart och konkret:

"Demokratin är en oerhört krävande styrelseform. Vi begär av människorna att de skall vara väl informerade, och det börjar de bli. Vidare att de skall vara beredda att skaffa sig ett eget omdöme om de mest invecklade frågor. Sedan skall de vara med om att forma en politik på grundval av sina kunskaper och sitt omdöme. Det begär man av dem.

Men i det arbetsliv i vilket de flesta människor lever, så får medborgarna inte någon användning för dessa kunskaper. Där får de finna sig i direktiv och order. De kan inte ens bestämma vilken ställning de skall ha på sin kropp när de ska utföra skötseln av maskinen. Det kommer en tekniker, en ingenjör, en högskoleutbildad psykolog och talar om för dem att så här ska ni stå. Ännu mindre får de bestämma någonting om fabriken maskiner och vad fabriken skall tillverka o.s.v.

Detta är en orimlig situation: att å ena sidan kräva av medborgarna att de ska ha ett säkert omdöme om valutareservens storlek och mjölkprisernas beroende av jordbruksuppgörelsen och alla dessa ting. Samtidigt som de å andra sidan inte får bestämma vad de själva skall tillverka med sina händer, inte ens hur de skall tillverka."

Det här är inget angrepp på tekniken. Utan den tekniska och ekonomiska utvecklingen hade vi över huvud taget inte varit i det läget att vi kunnat diskutera dessa frågor. Den behöver vi även i framtiden.

Men den enda rimliga och möjliga vägen framåt i dagens situation är att låta samma demokratiska värderingar som vägledde uppbyggandet av välfärdssamhället även sätta sin prägel på arbetslivets förnyelse. Och det är den enskilda människans vardag det gäller, hennes oro men också hennes framtidsförhoppningar.

Det måste ske genom konkreta åtgärder, fackligt och politiskt.

Vi skall skapa en lag om arbetsmiljö - en ny lag om arbetsmiljö - och skyddsombuden skall få en ställning som ger dem möjlighet att direkt påverka arbetskamraternas trygghet på arbetsplatsen.

Vi skall skapa en fördjupad och förstärkt anställningstrygghet.

Vi skall satsa på en jämnare sysselsättning under bevarande av en god yttre miljö, genom en riksplanering av marken och regionala handlingsprogram.

Vi skall engagera AP-fonderna i industriell verksamhet.

Vi skall ge löntagarna rätt att vara med i företagens styrelser.

Vi skall bygga upp den industriella demokratin steg för steg, nära de frågor som är viktiga och påtagliga i de anställdas vardag.

Allt detta håller vi konkret på att förbereda. Det är ett väldigt reformverk vi har framför oss. Och en lång och tålamodsprövande process. Vi är bara i början. Det måste vi vara medvetna om. En demokratisering av arbetslivet och ekonomin är en minst lika omfattande och genomgripande omdaning av det svenska samhället som skapandet av den sociala tryggheten.

Man angriper oss för att därmed vilja förändra det ekonomiska systemet. Det är inget självändamål. Men socialdemokratien har aldrig tvekat att ingripa i marknadshushållningen där denna medfört ett socialt orättfärdigt resultat.

Så har det varit. Så är det också nu. Ett genomförande av det reformprogram som jag skisserat kommer sannolikt att medföra den största förändring i marknadshushållningen som skett sedan 1932. Det är klokt. Ty det är socialt rättfärdigt.

X X X

Det finns de som föreställer sig att politik handlar om att skapa motsättningar. De försöker i allmänhet beskylla socialdemokratien för att försöka skapa klyftor mellan människor och samhällsgrupper. Konfrontation, säger man. Och sedan försöker man framställa sig själv som vän av samling och enighet. Några motsättningar finns inte, bara gemensamma tag. Det är ett sätt att tala om att man egentligen ingenting vill förändra alls. Allting är i grunden bra som det är utom sådant som lämpar sig för dagsaktuell kverulans.

Och visst är detta samhälle bättre än de flesta. Men för oss är ju politiken att vilja förändringen, förnyelsen, människornas frigörelse till ett liv i gemenskap med varandra och att handla därefter.

Det finns mycket som hämmar och hejdar människor i sin fria utveckling. Fattigdom, sjukdom och nöd. Socialdemokratins pionjärer sade: För att människorna skall bli fria måste vi angripa orsakerna, vi måste bekämpa nöden och fattigdomen. Vi måste skapa trygghet. Det var inget angrepp på dem som var friska och hade arbete och mat för dagen. Vad man sade var: Detta, att ha ett arbete, bostad, en tryggad försörjning måste bli hela folkets egendom.

Socialdemokratien skapade därigenom inga motsättningar - man försökte undanröja de viktigaste orsakerna till de motsättningar som rådde i det gamla samhället.

Kravet på allmän rösträtt var ingen konfrontation - det var ett krav på att detta goda, att ha inflytande över landets styrelse, måste bli hela folkets egendom.

Tjänstepensionen, sjukförsäkringen, den nya skolan, bostadsbyggandet - hela tiden detta:

Det goda som uppnåtts av ett fåtal, och som eftersträvades av alla, skulle bli en medborgerlig rättighet.

Så ville vi röja undan motsättningarna

mellan dem som hade tryggad ålderdom och dem som med skräck såg fram mot den dag de skulle sluta arbeta,

mellan dem som hade försörjningen för sig och de sina tryggad om de blev sjuka och dem som gick i ständig skräck för att inte orka arbeta och klara familjens försörjning,

mellan dem som kunde låta sina barn växa upp i en god bostad och dem som tvangs åse att barnens hälsa och utvecklingsmöjligheter undergrävdes av dåliga boendeförhållanden,

mellan dem som fick chansen till utbildning och dem som fick stanna utanför skolans portar därför att föräldrarna inte hade råd att låta dem studera.

När vi krävde lika rätt till tryggad ålderdom, till trygghet under sjukdom, till en god bostad, till en god utbildning, då beskylldes vi för att vilja skapa motsättningarna

Vad vi i själva verket gjorde var att söka undanröja de sociala motsättningarnas, fiendeskapens orsaker, och skapa ett samhälle präglad av gemenskap och tillit.

När vi häromåret ville att de lågavlönade - sjukvårdsbiträden och banarbetare och brev-bärare och textilarbetare och butiksbiträden och många andra - skulle få en litet större del

av kakan än förut - då var det inget angrepp på alla dem som hade bättre betalt. Det var en signal om att vi gemensamt skulle se till att människor vars insatser är nödvändiga för att samhället skall fungera och utvecklas också skall kunna få en hygglig ersättning.

Det är folkhemspolitik det.

Och så är det också nu.

Vi konstaterar: Många av de stora problemen finns i arbetslivet. Detta måste prägla reformpolitiken.

Vi kräver: Anställningstrygghet. Det är inget angrepp på dem som redan har trygghet i sitt jobb. Vi vill att alla skall ha den tryggheten.

Vi kräver: Utjämning av inkomsterna. Det är inget angrepp på dem som i hårt arbete ute i produktionen klarar sin och de sinas försörjning. Men vi vill att alla som arbetar skall ha en dräglig försörjning. Vi vill inte att omotiverade skillnader i förtjänst och inkomst skall hindra människor som står och arbetar bortåt 2000 timmar om året från att uppnå en människovärdig tillvaro.

Vi kräver: Bättre arbetsmiljö. Det är inget angrepp på dem som redan har goda arbetsförhållanden. Men vi vill att människor skall ha rätt att göra sin insats i produktionen och därmed i samhället utan att därmed riskera sin hälsa. Det måste bli en rättighet för alla.

Lyckas vi genomföra dessa krav, då har vi också lyckats undanröja väldiga hinder för en förtroendefull samlevnad mellan människor.

Det söker vi skapa. Tillsammans. Vår dröm är en gemenskap mellan människor i hela samhället, över gränserna, i en värld.